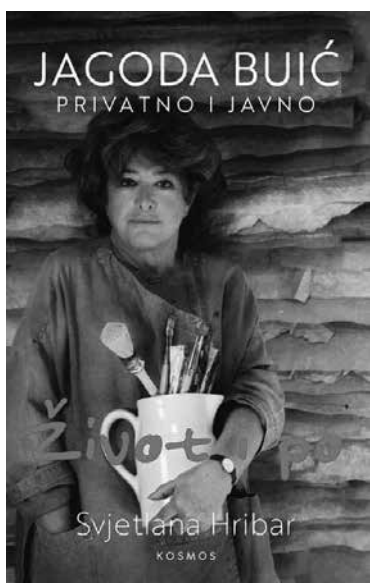

MARTINA PETRANOVIĆ

Ambicija da se bude „drukčija“

SVJETLANA HRIBAR

Život i po: Jagoda Buić – privatno i javno

Nova knjiga, Podgorica, 2025.

„Sve što sam radila, radila sam unatoč. Ako sam plivala, plivala sam uzvodno, jer ako te struja nosi – kao da nisi”, maksima je kojom se istaknuta hrvatska likovna umjetnica Jagoda Buić (Split, 14. ožujka 1930. – Venecija, 17. listopada 2022.) rukovodila gotovo cijelog života. U mlađim godinama to je činila možda i nesvjesno, no u zrelijem razdoblju to je bila svjesna

odlučka koju je umjetnica pretvorila u svojevrsni profesionalni i životni *credo* pa je tim riječima obilježila i veliku retrospektivnu izložbu umjetničkoga rada u zagrebačkome Muzeju za umjetnost i obrt 2010. godine. Doista, promotri li se njezin životni i stvaralački put, u mnogo se situacija čini da je Jagoda Buić nerijetko plivala *protiv struje*, ali i da je uvijek bila

spremna nositi se s konzekvencama svojih odluka, onih koje su joj katkada donosile slavu i uspjeh, ali i onih koje su katkada rezultirale i otporom, neprihvatanjem pa čak i odbacivanjem. Uvid u bogatu i plodnu profesionalnu karijeru te raznovrsne životne odabire Jagode Buić odnedavna je mnogo jasniji zahvaljujući biografiji *Život i po: Jagoda Buić – privatno i javno*, koju je napisala riječka novinarka i publicistkinja Svjetlana Hribar, a objavio crnogorski nakladnik iz Podgorice, Nova knjiga (u suradnji s Kosmosom).

Knjiga je nastajala u razdoblju od petnaestak godina tijekom kojega su se autorica i umjetnica redovito nalazile i razgovarale kako bi je zajednički iznjedrile, osmislile i uobličile, od prvoga radnoga susreta 2007. pa sve do umjetnične smrti 2022. godine. Svjetlanu Hribar za taj je zadatak odabrala sama Jagoda Buić nedugo nakon što su se upoznale 2006. godine, prilikom umjetnične izložbe u Rijeci. Tijekom tih godina i zajedničkih susreta, Svjetlana Hribar dobro je upoznala stvaralaštvo i osobnost Jagode Buić, kao i detalje njezine javne i privatne biografije, no dugogodišnji razgovori omogućili su autorici da pronikne u umjetničinu narav te izvorišta njezine životne i stvaralačke energije: zahvaljujući tome knjiga odiše autentičnošću, uvjerljivošću i prisnošću. Iz knjige je također razvidno da je autorica, koja to uostalom niti ne pokušava sakriti, fascinirana likom i djelom Jagode Buić, kako njezinim umjetničkim postignućima tako i njezinim temperamentom, kreativnom vizijom, duhom i duhovitošću, nazivajući je Umjetnicom, s velikim početnim slovom. Takav pristup možda umanjuje dojam objektivnosti, ali knjizi daje karakter i osobni pečat.

Sadržaj knjige razdijeljen je u više od pedeset kraćih poglavlja koja dinamično i bez stroge kronološke linije iznošenja biografske građe pletu priču o jednom iznimno bogatom, uzbudljivom i sadržajnom životu. Takva struktura uvelike opravdava ne samo naslov knjige *Život i po*, nego i njezin podnaslov „privatno i javno“, jer se ta dva aspekta tijekom knjige neprestano isprepliću i uzajamno nadopunjuju ili osvjetljavaju, nalik na igru osnove i potke koja je obilježila stvaralaštvo Jagode Buić. Naslovi poglavlja nerijetko nose imena gradova i prostora koji su odredili umjetničin životni put i stvaranje,

u kojima je odrastala, obrazovala se, formirala kao osoba i umjetnica, gradila karijeru i doživljavala najveće umjetničke uspjehe – Split, Dubrovnik, Beč, Rim, Pariz, Sao Paolo, Venecija, Washington, no u knjizi nisu zaobiđeni ni njezini umjetnički ateljeji ili duhovna utočišta kao što su kaptolski ateljeji, dubrovačka Kolorina, provansalski Bonnieux i Sjenica na Peštarskoj visoravni. Neka pak druga poglavlja posvećena su ljudima koji su je na ovaj ili onaj način dotaknuli i dirnuli, koje je cijnila, voljela i poštivala – članovima obitelji, prijateljima, suradnicima, životnim partnerima te umjetnicima i intelektualcima, poput oca Mirka Buića i neprežaljenoga brata Đorđa, supruga Hansa Wuttkea, prijateljice i konzeruatorice Dubravke Beritić, umjetnika Ede Murtića i Dušana Džamonje, ili glumca Predraga Vušovića. Kroz poglavlja knjige, dakako, provlače se njezini dojmovi i sjećanja, zapažanja i anegdote o mnogo širem krugu iznimnih osobnosti upisanih u njezin život, s posebnim naglaskom na članove znamenite likovne skupine EXAT 51 te izabranu grupu kazališnih ljudi s kojima je češće surađivala i prijateljevala. Naposljetku, pojedina su poglavlja knjige naslovljena i prema nekim prijelomnim ili formativnim događajima, kao što su rat (Drugi svjetski), brak ili poznata hajka na nju s početka devedesetih („Otvoreni grad“), odnosno prema fenomenima kao što je ljudska zavist, sklapajući skupa sa svim ostalim poglavljima mozaik kulturnoga i društvenoga miljea te duha i mentaliteta prostora i vremena u kojima je Jagoda Buić živjela i djelovala, te je portretirajući kao stanovnicu svijeta i kozmopolitkinju koja je ostvarila zavidnu međunarodnu karijeru i uspjeh, ali nikada nije zaboravila svoje korijene, obiteljsku intelektualnu i civilizacijsku popudbinu te tradiciju područja iz kojega je ponikla.

Knjiga Svjetlane Hribar višeglasna je, što je vidljivo i u njezinu grafičkom oblikovanju, a obilježava je preplitanje osobnih zabilješki, pripovijesti, misli, dogodovština i dosjetki umjetnice ispričanih u prvome licu te razmišljanja, pojašnjenja, osvrti, zaključaka i zapažanja Svjetlane Hribar o životu i djelu Jagode Buić, i to na gotovo tri stotine stranica. U narativ umjetnice i autorice ponekad se upliće i treći, raslojen i umnožen glas, onaj prijatelja i/ili kolega Jagode Buić s kojima je Svjetlana Hribar također razgovarala kako bi dodatno rasvijetlila elemente

njezine biografije, stvaralaštva ili karaktera te čitatelju ponudila poliperspektivan i zaokružen uvid. Tako je i jedno od zaključnih poglavlja knjige, „Zaljubljena u more“, prepušteno riječima dugogodišnjega kolege i bliskoga prijatelja Jagode Buić, glumca Rade Šerbedžije. Na srodnome su tragu u knjigu uključeni i dokumenti, pisma, skice i isječci iz „crnih“ bilježnica Jagode Buić, uključujući i njezine dnevničke zapise koji svjedoče o intelektualnoj lucidnosti i vehementnosti Jagode Buić, ali o njezinome spisateljskom daru.

Važan dio ove publikacije čini i raznovrstan likovni materijal, fotografije umjetnice, njezinih prijatelja i suradnika, kao i reprodukcije najvažnijih djela u različitim medijima umjetničkoga stvaranja, a posebna su teatrološka poslastica reprodukcije rijetko viđanih minijaturnih maketa kostima za predstavu *Richard III.* u zagrebačkom kazalištu Gavelle (1997.).

Značajno mjesto u knjizi posvećeno je monumentalnim tapiserijama koje je Jagoda Buić kreirala u suradnji s tkaljama iz Sjenice, u čije je oblikovanje unijela revolucionarne promjene i stekla svjetsku slavu, oslobodivši tapiseriju plošne dvodimenzionalnosti, dajući joj volumen i postavljajući je u prostor poput skulpture. Značajno mjesto posvećeno je i njezinome umjetničkom istraživanju papira, kartona, metala i stakla u poznijim godinama života, nakon smrti supruga Hansa Wuttkea zbog čije je karijere svojevolumeno i sve do njegova odlaska prekinula svoj umjetnički rad. U knjizi međutim nije zanemaren ni njezin prinos razvoju moderne hrvatske scenografije i kostimografije, odnosno njezinome plodnome kazališnome djelovanju, tijekom kojega se okušala čak i u režiji.

Iako je samo nekoliko poglavlja uže i izravno tematski vezano uz kazalište ili uz kazališne ljude, a o kazalištu se u cjelini knjige i ne govori toliko često ili iscrpno koliko bi se ljubitelj kazališta možda nadao, ono se u mislima i riječima Jagode Buić ipak nameće kao središte njezinih umjetničkih interesa: „Sve se, dakako, vrtjelo oko teatra, nakon teatra... Kad netko zagriže u jabuku što se zove teatar, ostaje vezan uz njega doživotno. To je univerzum u malom u kojem imate sve!“ Dapače, iz riječi same Jagode

Buić i iz komentara Svetlane Hribar dade se naslutiti da su kolektivnost kazališnoga čina i zajedništvo te suradnja s drugim umjetnicima koje podrazumijeva rad u teatru bili glavni razlozi umjetničke trajne općinjenosti kazalištem. Konačno, i njezine su tapi-serije, kao i kasniji radovi od papira, metala i stakla, nastajali u sličnom duhu suradnje s majstorima obrtnicima – peštarskim tkaljama, provansalskim poljoprivrednicima, venecijanskim puhačima stakla – potvrđujući njezinu vjeru u zajedničko stvaralaštvo.

Premda se kazališni rad Jagode Buić u knjizi Svetlane Hribar ne razmatra sustavno ni u kontinuitetu, već je riječ o impresijama, sjećanjima i asocijacijama za koje „okidači“ mogu biti i posve nekazališne teme, niti se na temelju knjige može steći detaljniji uvid u kronologiju njezina kazališnoga rada, dobar je dio važnih kazališnih punktova u njezinoj karijeri ipak barem dotaknut, od suradnje sa splitskim kazalištem započete još za srednjoškolskih dana („Radila sam brzo i s lakoćom. U jednoj sam noći znala nacrtati kostime za cijelu operu!“), preko suradnje na predstavama redatelja Tomislava Tanhofer, Marka Foteza i Dine Radojevića od Zagreba do Osijeka, sve do projekata na Splitskome ljetu i Dubrovačkim ljetnim igrama gdje se izdvojila kostimografskim i scenografskim rješenjima posebno prilagođenima pozornici na otvorenome prostoru i problematiziranjem specifičnosti suodnosa ambijentalnoga kazališta i (ambijentalne) kostimografije.

Svakako su zanimljive njezine opservacije o pojedinim kazališnim ljudima i poetikama, kako redateljima, od Gavelle preko Habuneka i Foteza do Radojevića, tako i o važnim glumačkim osobnostima uz koje je bila i ostala trajno profesionalno i životno vezana, poput Rade Šerbedžije ili Predraga Vušovića. No u kazališnome su pogledu posebno dojmljiva njezina razmišljanja o kazalištu i umjetničkom stvaranju i njezine reminiscencije na ostvarene koliko i na neostvarene kazališne projekte, s posebnim i podrobnim akcentom na raščlanjivanje i analiziranje nerealiziranih redateljskih zamisli. Kad god je mogla, Jagoda Buić nastojala je naime biti autoricom cjelovitoga vizualnog rješenja predstave te je najradije osmišljavala i scenografiju i kostimografiju, pa i svjetlo, a to ju je nastojanje na koncu odvelo i prema konceptualiziranju kompletne redateljske ideje pred-

stave. Iako je na taj način uspjela realizirati samo Shakespeareova *Richarda III.* u Gradskom dramskom kazalištu Gavella (1997.), niz drugih projekata ostao je ipak živjeti u njezinoj memoriji. Privlačnost ove knjige krije se stoga i u recima u kojima se otkrivaju neke od tih zamisli, napose u poglavlju „Feničanke i drugi kazališni snovi...“, primjerice zamisao *Feničanki* u splitskom škveru, predstave *Beckett* ili „opere“ o Teodori. Buić i Hribar idu i dalje te u knjizi nastoje detektirati razloge zbog kojih spomenute redateljske ideje nisu nikada zaživjele na sceni, pripisujući ih različitim čimbenicima, od njihova vizionarstva koje je u trenutku nastanka bilo suviše avangardno za hrvatski teatar do nerazumijevanja sredine ne samo za djelo, nego i za lik Jagode Buić.

U recima i između redaka odlomaka posvećenih kazalištu mogu se pročitati i neka načelna promišljanja Jagode Buić o teatru kao što je primjerice odnos režije i autorskoga predložka, u kojemu je umjetnica prvenstvo davala autoru („Prva dužnost redatelja, po mom mišljenju, je pomoći da gledatelj shvati što je 'pjesnik htio reći.'“), partnerstvo kostimografije i glume („obično glumac nosi kostim, a ponekad i kostim ponese glumca“), ali i razotkrivanje vlastita pristupa u radu na realizaciji kazališne scenografije ili kostimografije („Moja je kostimografska osobina bilo stvaranje likova. Nikad me nije zanimala haljina, nego karakter osobe koja ju nosi.“).

Dokumentarnome i istraživačkome tonu knjige pridonosi i popis kostimografskih, scenografskih i redateljskih ostvarenja Jagode Buić, iznesen ravnopravno uz njezina likovna djela i samostalne izložbe, koje u mnogim drugim osvrtima na rad Jagode Buić ipak dobivaju mnogo prominentniju i istaknutiju poziciju. To je i razumljivo, s obzirom da joj je tapiserija osigurala svjetski renome, dok su kostimografski i scenografski prinosi ostali na razini nacionalnoga dosega, a k tomu su i rezultati umjetničkih disciplina koje tek u novije vrijeme doživljavaju adekvatnu kritičku, historiografsku, izložbenu i muzejsku pozornost u zemlji i svijetu. U smjeru prevrednovanja toga segmenta njezinoga rada stoga odvažno kroči i ova biografija.

Knjiga *Život i po* nadilazi puki kronološki prikaz života i djela i tvori dragocjen doprinos razumijeva-

nju jedne od najznačajnijih hrvatskih umjetnica 20. stoljeća, a može biti poticajna i onima koje zanima profesionalna i životna biografija Jagode Buić i onima koji će u njoj znati razabrati širi kontekst živoga i neposrednoga dijaloga umjetnice s obitelji i javnosti, tradicijom i suvremenošću, kulturom i umjetnosti, politikom i običajima trenutka i sredine u kojoj je živjela i stvarala. Za kazališne umjetnike i teoretičare ova knjiga nesumnjivo može biti vrijedna zbog brojnih ekskursa, razmišljanja i anegdota vezanih uz teatar i kazališne stvaratelje, ali i zbog relevantnosti i senzibiliteta pogleda koji na kazalište i hrvatsku kulturnu scenu kao i na vlastito sudionništvo u kazalištu može ponuditi jedna takva osebjuna stvaralačka osobnost.

Priča o iznimnom životu i umjetničkim ostvarenjima Jagode Buić ima, međutim, gorak i nekako suviše poznat svršetak, sapet u sukobu oko nasljedstva i neizgrađenoga muzeja posvećenoga opusu Jagode Buić, a kojemu se konačni rasplet još uvijek ne nazire. Treba međutim vjerovati da će zahvaljujući, među ostalim, i ovoj knjizi, djelo Jagode Buić ostati živo i zapamćeno: umjetnica koja je oduvijek imala ambiciju biti „drukčija“ to svakako zaslužuje.